

Izvorni znanstveni rad

UDK 324: 303.446

329.8

Prilježeno: 19. siječnja 2013.

Što su kombinirani izborni sustavi?

MIRJANA KASAPOVIĆ

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

Kombinirani izborni sustavi doživjeli su potkraj 20. stoljeća svojevrsnu eksploziju, što je neke autore nagnalo da ih proglase izbornim modelom 21. stoljeća. Usporedo s time, množili su se pokušaji da se ta kompleksna izborna institucija konceptualizira i tipologizira. Dosad su se razvile dvije glavne interpretacijske struje: strukturni ili mehanički pristup, koji se izvorno vezuje za kanadske psefologe A. Blaisa i L. Massicotte, i *outcome-approach*, koji su promovirali američki politolozi M. S. Shugart i P. M. Wattenberg. Autorica tvrdi da nijedan pristup nije ponudio posve domišljenu i dosljednu konceptualizaciju kombiniranih izbornih sustava. Nastoji dokazati da je riječ o posebnoj tipu izbornih sustava koji se zasniva na dvama konstitutivnim elementima: (a) postojanju dviju strukturno različitih razina glasovanja birača i raspodjele mandata (nominalne i listovne) i (b) postojanju instituta glasovanja s dva glasa (nominalnoga i listovnog). Ta dva elementa stvaraju institucionalni okvir izbornog natjecanja koji od političkih aktera iziskuje primjenu složenih strategija djelovanja.

Ključne riječi: kombinirani izborni sustavi, strukturni pristup, *outcome-approach*, strategije djelovanja

1. Izborni model za 21. stoljeće?

Na početku novog tisućljeća američki politolozi Matthew S. Shugart i Martin P. Wattenberg (2001) uredili su opsežan i, kako se pokazalo, vrlo utjecajan zbornik o kombiniranim izbornim sustavima.¹ Na to ih je potaknula umnogome neočeki-

¹ Umjesto termina mješoviti izborni sustavi (*mixed electoral systems* ili *mixed-member electoral systems*) koristim termin kombinirani izborni sustavi. Smatram ga prikladnijim zato što su posrijedi institucionalni aranžmani koji su nastali pažljivim *kombiniranjem* elemenata različitih izbornih sustava, a ne njihovim nedomišljenim *miješanjem*, pa se smatraju proizvodom racionalnoga i sofisticiranog institucionalnog dizajna. I većina autora definira ih kao "kombinaciju"

vana eksplozija tih izbornih modela u svijetu. I prije njih su vodeći kanadski psefolozi André Blais i Louise Massicotte (1999: 341) konstatalirali da su “mješoviti izborni sustavi donedavno privlačili minimalnu akademsku pozornost”, ali da suvreмени razvoj zahtijeva da se taj odnos preispita. Njemački izborni sustav, koji slovi kao arhetipski kombinirani sustav u povijesti suvremenih demokracija, dugo je privlačio “slabu pozornost većine komparativnih studija izbora” i imao malo oponašatelja u političkom svijetu, ali se stanje promijenilo (Cox i Schoppa, 2002: 1027-1028; Karp, 2006: 714). Od zanimljivoga “idiosinkretskog hibrida”, koji je tumačen kao jedinstvena reakcija na dramatična povijesna iskustva Njemačke s demokracijom, pretvorio se u “starijeg člana sve veće obitelji sličnih mješovitih izbornih sustava” (Scarrow, 2001: 55), u “avangardu u novome izbornom poretku” (Ferrara, Herron i Nishikawa, 2005: 25), u “miljenika izbornih inženjera u ranome 21. stoljeću” (Bowler i Farrell, 2006: 445) i u *bestseller* među izbornim reformatorima (Bochsler, 2009: 736). I doista, u starijim standardnim izbornim studijama kombiniranim se sustavima pridavala slaba ili nikakva pozornost, a njihovi su se autori analitički kretali unutar binarne suprotnosti između većinskih i razmjernih sustava.²

Kako su se u međuvremenu stvari stubokom promijenile, Shugart i Wattenberg su ustvrdili da se njihov zbornik bavi izbornim sustavima 21. stoljeća koji su nastali kao velika sinteza “onoga što je najbolje u dva svijeta”, u svijetu većinskih i u svijetu razmjernih izbora, koji su dugo slovili kao razdvojeni i nepomirljivi univerzumi. Ako je 19. stoljeće bilo doba većinskih, 20. stoljeće doba razmjernih, onda će 21. stoljeće biti doba kombiniranih izbornih sustava. I Dieter Nohlen (2005: 12), vodeći njemački analitičar izbornih sustava, ustvrdio je da je početak 21. stoljeća obilježilo “zaostajanje klasičnih izbornih sustava (izbora relativnom i apsolutnom većinom, kao i čistih razmjernih izbora), dok su se širili kombinirani izborni sustavi (kao personalizirani razmjerni izbori i njihove varijante)”. Tvrdi da se to dogodilo zato što su klasični izborni sustavi čvrsto strukturirani i ostavljaju “premalo prostora za specifičan dizajn koji uzima u obzir raznovrsne interesne konstelacije i kontekste i koji može izazvati diferencirane učinke”. Da bi se želje-

(*combination*), a znatno rjeđe kao mješavinu (*mixture*) elemenata različitih izbornih obrazaca (Dunleavy i Margetts, 1995: 27; Blais i Massicotte, 1997: 108; Norris, 1997: 299; Massicotte i Blais, 1999: 344; Shugart i Wattenberg, 2001: 9; Ferrara i Herron, 2005: 20; Kostadinova, 2006: 123; Reynolds, Reilly i Ellis, 2008: 90; Bochslers, 2009: 755; Massicotte, 2011: 100). U citiranim iskazima ostavljam termin mješoviti izborni sustav.

² V. Lakeman i Lambert (1955), Mackenzie (1958), Rae (1967), Hermens (1968), Sternberger i Vogel (1969), Lakeman (1970), Nohlen (1978), Hand, Georgel i Sasse (1979), Katz (1980), Carstairs (1980), Bogdanor i Butler (1983), Taagepera i Shugart (1989), Noiret (1990), Powell (2000).

ni učinci postigli, promišljeno se dizajniraju novi izborni modeli. Promijenila se i terminologija izbornih studija te se nije više toliko govorilo o odabiru (*choice*) između starih koliko o dizajniranju (*designing*) novih izbornih sustava. Anketa koja je 2003. i 2004. provedena među 170 stručnjaka za izborne sustave u svjetskim i nacionalnim udruženjima za političku znanost otkrila je da većina ispitanika (32,3 posto) najviše preferira kombinirani izborni sustav, i to onaj njegov podtip koji se u anglosaksonskoj literaturi najčešće naziva mješovitim razmjernim sustavom, u kontinentalnoj europskoj literaturi personaliziranim razmjernim izborima, a kolokvijalno je najpoznatiji kao njemački izborni sustav. Autori istraživanja ocijenili su to kao visok konsenzus među istraživačima izbora kakav je teško naći na drugim područjima političke znanosti.

Na uvjerenje mnogih analitičara da je došlo doba nezaustavljiva širenja kombiniranih sustava utjecalo je nekoliko čimbenika. Riječ je, ponajprije, o silnom dojamu što su ga na njih ostavile izborne reforme u trima zapadnim demokracijama – Novom Zelandu (1993), Italiji (1993) i Japanu (1994) – u kojima su tradicionalni većinski i razmjerni sustavi, koji su postali dio nacionalnih političkih kultura, zamijenjeni kombiniranim. Anglosaksonski politički svijet osobito je potresao novozelandski prijelaz s britanskog sustava relativne većine na kombinirani sustav njemačkog tipa, “koji nikad prije nije bio primijenjen u Novom Zelandu, nikad prije nije bio primijenjen u širemu vestminsterskom svijetu ili u azijsko-pacifičkoj regiji, nikad prije nije javno zagovaran u Novom Zelandu i još nije bio moderan u cijelom svijetu” (Renwick, 2010: 230). I novouspostavljeni parlamenti Škotske i Walesa birali su se kombiniranim sustavima (Dunleavy i Margetts, 1995, 1999; Brown, 2000; Laffin i Alys, 2002; Lundberg, 2006). A ako je izborni sustav relativne većine zamijenjen kombiniranim i u domovini vestminsterske demokracije, makar na nižim državnim razinama, zašto se to ne bi dogodilo u Kanadi, te se o izornoj reformi razgovaralo i u toj zemlji, osobito u provincijama Quebecu, Otočju Princa Edwarda, Novom Brunswicku i Britanskoj Kolumbiji (Massicotte, 2001, 2004, 2008; Studlar, 2003; Milner, 2004; Cody, 2005; Blais, 2008). U Nizozemskoj se razmatrala mogućnost da se posljednji sustav čistih razmjernih izbora u Europi, koji je na snazi od 1917, zamijeni kombiniranim (Van der Kolk i Thomassen, 2006: 118-119). I u Francuskoj su neki utjecajni političari i znanstvenici mislili da bi tradicionalnome dvokružnom većinskom sustavu trebalo dodati “une dose de proportionelle” (Renwick, 2010: 107-108). Izrael je stalno razmišljao o tome da svoj sustav čistih razmjernih izbora nadomjesti kombiniranim sustavom (Brichta, 2001). No prava se “izborna revolucija”, koja je najviše pridonijela eksploziji kombiniranih izbornih sustava, dogodila u novim demokracijama nastalima u trećemu svjetskom valu demokracije potkraj 20. stoljeća.

Tablica 1. Rang izbornih sustava prema anketi stručnjaka za izbore

Izborni sustav	Rang	Prosjek	Broj prvih preferencija
Kombinirani razmjerni sustav	1	2,37	52
Sustav pojedinačnoga prenosivog glasa	2	2,60	38
Razmjerni sustav s otvorenim listama	3	3,26	18
Sustav alternativnog glasa	4	4,01	10
Razmjerni sustav sa zatvorenim listama	5	4,17	9
Izborni sustav relativne većine	6	4,67	21
Dvokružni većinski sustav	7	4,90	7
Kombinirani većinski sustav	8	5,18	3
Sustav neprenosivoga pojedinačnog glasa	9	6,76	3

Izvor: Bowler, Farrell i Pettitt (2005: 7).

Blais i Massicotte (1997: 108) izračunali su da su 1995. kombinirani sustavi bili institucionalizirani u 25 od 166 suverenih država koje su održavale slobodne parlamentarne izbore, a na prijelazu u novo tisućljeće taj se broj popeo na 34 države (Massicotte, 2011: 100). Ekspanziju djelomice treba pripisati koncepcijskom pristupu autorâ i prirodi uzorka u koji su uvrstili i izbore za druge domove parlamenata, regionalne parlamente i parlamente nedemokratskih država. Shugart i Wattenberg (2001a: 20-21) ustanovili su da su potkraj 20. stoljeća kombinirani sustavi bili institucionalizirani u 18 zemalja, ne računajući nedemokratske države i pokrajine. Lundell (2005) nabrojio je da je 2003. te sustave primjenjivalo 20 od 101 demokratske države. Ferrara, Herron i Nishikawa (2005: 24) tvrde da su prema njihovoj "liberalnoj računici" od 1990. do 2004. kombinirani sustavi bili institucionalizirani u 40 država na nacionalnoj razini. Soudriette i Ellis (2006: 80-81) gotovo su istodobno utvrdili da su postojali u 30 od 192 države, a do sličnih su rezultata došli i Reynolds, Reilly i Ellis (2008: 166-173). Koliko uzorak i koncepcija mogu utjecati na rezultate istraživanja pokazuju Bowler, Farrell i Pettitt (2005) koji su gotovo istodobno došli do drukčijih zaključaka jer su u uzorak uvrstili samo zemlje koje imaju više od dva milijuna stanovnika i u kojima je indeks Freedom Housea bio 4,0 ili niži, što jamči da postoje minimalni uvjeti za provedbu kompetitivnih izbora. U toj skupini kombinirani su sustavi bili ozakonjeni u 27 posto zemalja. I reprezentativna enciklopedijska i priručnička izdanja objavljena početkom 21. stoljeća potvrđivala su da se kombinirani sustavi šire svijetom (Rose, 2000; Nohlen i dr., 2001). Iz svih je autorskih popisa očito da su ih najviše usvajale države koje su se devedesetih godina transformirale iz autokratskih u demokratske političke poretke, a među njima

se ističe skupina novonastalih azijskih i europskih država (Armenija, Azerbajdžan, Gruzija, Hrvatska, Kazahstan, Kirgizija, Litva, Makedonija, Rusija, Tadžikistan, Ukrajina). S obzirom na te kontekstualne okolnosti, nije uvijek lako utvrditi jesu li kombinirani sustavi nastali i širili se kao promišljena sinteza onoga što je “najbolje u dva svijeta”, to jest kao izraz sofisticiranoga izbornog dizajna, ili kao kontingentno uvjetovana, pa i iznuđena rješenja. Više činjenica govori u prilog posljednjoj pretpostavci, uključujući i to što su mnoge države u međuvremenu odustale od njih. Tako je u Europi od 1990. do 2000. čak osam država napustilo kombinirane sustave nakon što je u skladu s njima proveden jedan (Bugarska, Jugoslavija), dva (Hrvatska, Makedonija, Ukrajina), tri (Italija) i četiri ciklusa izbora (Albanija, Rusija). Bugarska (2009) i Ukrajina (2012) opet su se vratile kombiniranim sustavima.

Tablica 2. Kombinirani izborni sustavi u Europi 1945-2012.

1945-1990.	1990-2012.	2012.
	Albanija	
	Andora	Andora
	Bugarska	Bugarska
	Hrvatska	
	Italija	
	Litva	Litva
	Makedonija	
	Mađarska	Mađarska
Njemačka	Njemačka	Njemačka
	Rusija	
	Ukrajina	Ukrajina

2. Dva pristupa kombiniranim izbornim sustavima

Premda se o njima raspravlja više od dva desetljeća, nema konsenzusa istraživača o tome “koja izborna pravila kvalificiraju neki sustav da bude ‘mješovit’” (Nishikawa i Herron, 2004: 754). Dosad su se profilirala dva glavna konceptijska i tipološka pristupa.

2.1. Strukturni ili “mehanički” pristup

Prve ozbiljnije teorijske rasprave o kombiniranim izbornim sustavima napisali su Massicotte i Blais (1999; v. i Blais, 1988; Blais i Massicotte, 1996, 1996a, 1997; Massicotte, 2001, 2003, 2004, 2011). Polaze od toga da se oni mogu definirati pre-

ma mehaničkoj konstrukciji i prema političkim učincima. Primijeni li se mehanički pristup, kombiniran je svaki sustav u koji je ugrađen i većinski i razmjerni obrazac izbora. Primijeni li se *outcome-approach*, kombiniran je svaki sustav koji proizvodi političke učinke koji se nalaze između posljedica koje obično stvaraju većinski i razmjerni sustavi. Kako su empirijski podaci opovrgnuli konvencionalno politološko mišljenje da većinski izborni sustavi uvijek proizvode nerazmjerne, a razmjerni izborni sustavi razmjerne učinke, autori su se opredijelili za mehanički pristup. Prema njemu, kombinirani sustavi zasnivaju se na “kombinaciji različitih izbornih obrazaca (izbori relativnom većinom ili razmjerno predstavništvo; izbori apsolutnom većinom ili razmjerno predstavništvo) u izborima za jedno tijelo” (Blais, 1999: 345). Izravni i listovni mandati mogu biti zastupljeni u različitim brojčanim omjerima, ali nijedan od ta dva kontingenta mandata ne smije biti zastupljen s manje od pet posto. Tipološki se diferenciraju prema (a) izbornim obrascima koji se kombiniraju, (b) načinu na koji se oni kombiniraju i (c) brojčanom omjeru među mandatima što se raspodjeljuju prema tim obrascima. Najvažniji je drugi diferencijacijski kriterij, dakle način na koji se kombiniraju većinski i razmjerni obrazac izbora. Massicotte i Blais razlikuju neovisnu kombinaciju u kojoj je primjena jednoga izbornog obrasca potpuno neovisna o primjeni drugoga i ovisnu kombinaciju u kojoj primjena jednog obrasca ovisi o učincima drugog obrasca. Neovisna kombinacija tipična je za tri, a ovisna za dva podtipa. Autori, dakle, razlikuju pet podtipova kombiniranih sustava.

- Koezistencijski sustavi pretpostavljaju podjelu države na dva dijela: u jednom dijelu oblikuju se samo jednomandatni okruzi u kojima se kandidati biraju prema pravilu većine, a u drugom dijelu samo višemandatni izborni okruzi u kojima se mandati dodjeljuju listama prema razmjernom pravilu. Jedan dio biračkog tijela bira svoje zastupnike samo većinskim, a drugi samo razmjernim izborima. Dva izborna obrasca koezistiraju bez međusobnih doticaja i veza.
- I superpozicijski sustavi pretpostavljaju podjelu države na jednomandatne i višemandatne okruge. No svaki birač ima dva glasa tako da jednim bira kandidata u prvoj, a drugim listu u drugoj vrsti okruga. Rezultati izbora u većinskome i razmjernom segmentu ne utječu jedni na druge. To su zapravo segmentirani ili paralelni sustavi.
- Fuzijski sustavi podrazumijevaju istodobnu primjenu većinskoga i razmjernog obrasca u svakome izbornom okrugu u kojemu se neki mandati dodjeljuju prema većinskome, a drugi prema razmjernom pravilu.
- U korekcijskim sustavima primjena jednoga izbornog obrasca ovisi o učincima drugoga. Kako se oba obrasca obvezatno primjenjuju, riječ je o “nekondicionalnim ovisnim sustavima”, koji se konvencionalno nazivaju kompenzacijskim.

- U kondicionalnim sustavima primjena jednoga obrasca izbora neposredno ovisi o učincima primjene drugoga. Izborni zakon razlikuje prvi i drugi obrazac izbora: najprije se primjenjuje prvi obrazac, a primjena drugoga obrasca izravno ovisi o učincima prvoga. Najčešće se primjenjuje razmjerno pravilo odlučivanja da bi se korigirali učinci većinskog pravila. Ti se izborni sustavi obično nazivaju premijskima ili bonusnim.

Autori nisu uspjeli s tih pet podtipova obuhvatiti sve empirijske oblike kombiniranih sustava te uvode šesti podtip superkombiniranih izbornih sustava, koje potom dodatno diferenciraju. To još više usložnjava njihovu koncepciju i tipologiju koje umnogome odstupaju od standardnoga kategorijalnog i terminološkog aparata suvremenih izbornih studija. Unatoč tome, njihovi su radovi postali nezaobilazni u raspravama o kombiniranim izbornim sustavima, a njihov “mehanički” pristup prihvatili su i drugi istraživači (Elklit, 1992; Ferrara, Herron i Nishikawa, 2005: 17. i d.; Lundell, 2005: 37-39; Chytlek i Šedo, 2007: 37. i d.). No on nije zadovoljavajuće odgovorio na pitanje što su kombinirani izborni sustavi. Njegov se prinos konceptualizaciji te izborne institucije može nazvati rudimentarnim.

2.2. *Outcome-approach*

Na istraživače izbornih sustava mnogo je više utjecao *outcome-approach* Shugarta i Wattenberga (2001a, 2001b; Shugart, 2001, 2001a). Kombinirane sustave određuju kao “podskup šire kategorije višerazinskih izbornih sustava” (2001a: 20). No u njima nije riječ o različitim teritorijalnim razinama, kao u razmjernim sustavima, nego o različitim strukturnim razinama raspodjele mandata, koje nazivaju nominalnom i listovnom. Nominalna razina poklapa se s razinom jednomandatnih okruga u kojima se zastupnici biraju većinom nominalnih glasova birača. Listovna razina poklapa se s razinom višemandatnih okruga u kojima birači daju glasove listi jedne stranke ili koalicije. Konstitutivno obilježje kombiniranih sustava jest, prema tome, istodobno postojanje listovne i nominalne razine glasovanja birača i raspodjele mandata. To je bitan konceptijski pomak u odnosu prema mehaničkom pristupu koji se zadovoljavao pukim postojanjem nominalne i listovne razine glasovanja u jednome izbornom sustavu, pri čemu nije bilo presudno da birači istodobno glasuju i utječu na raspodjelu mandata na objema razinama.

No ni Shugartova i Wattenbergova koncepcija nije posve domišljena, a nije ni lišena protuslovlja. Premda se deklariraju kao pristaše *outcome-approacha*, to jest historijsko-empirijske analize na temelju koje se izborni sustavi tipologiziraju *naknadno* prema političkim posljedicama koje proizvode, a ne unaprijed prema svojoj strukturi, u osnovi postupaju kao normativni institucionalisti. Kombinirane sustave unaprijed određuju kao modele koji objedinjuju “ono što je najbolje u dva svijeta”. Ta se normativna ocjena zasniva na njihovoj navodnoj sposobnosti da stvore jasne

izborne većine, što je svojstvo većinskih izbora, i da se te izborne većine temelje na širokim programskim koalicijama stranaka, što je svojstvo razmjernih izbora. No upravo je *outcome-approach* pokazao da kombinirani sustavi često ne proizvode te učinke. Nadalje, Shugart i Wattenberg jasno su definirali samo prototip kombiniranih sustava – sustav u kojemu se polovica mjesta raspodjeljuje prema većinskom, a polovica prema razmjernom načelu – a svi su ostali podtipovi određeni nedopustivo rastezljivo. To je najočitiije u svrstavanju izraelskoga izbornog sustava u kombinirane sustave na temelju toga što se jedan jedini član parlamenta, premijer, bira izborima apsolutnom većinom dok su na snazi bili izravni premijerski izbori (1992-2001), a ostalih se 119 članova biralo čistim razmjernim izborima. Jasno je da izborni sustav s jednim izravnim mandatom ne može proizvesti političke učinke koje autori pripisuju kombiniranim sustavima. Napokon, autori i tipološki diferenciraju kombinirane sustave prema strukturi, a ne prema političkim učincima. Dva glavna podtipa – većinski mješoviti (*mixed-member majoritarian*, MMM) i razmjerni mješoviti sustav (*mixed-member proportional*, MMP) – razlikuju se prema strukturnom odnosu između listovne i nominalne razine. U prvom podtipu te razine nisu povezane, pa je riječ o sustavima u kojima se glasovanje i podjela mandata odvijaju usporedo i odvojeno u dva segmenta. U drugom podtipu dvije su razine povezane te su posrijedi različiti kompenzacijski izborni sustavi. Ako su segmenti povezani na mandatnoj razini, broj listovnih mandata djelomice je određen brojem nominalnih mandata, i to tako da se zakonski propisanim postupkom najprije utvrdi koliko je neka izborna lista osvojila mandata, a onda se nominalnim mandatima osvojenima u većinskim izborima dodaju listovni mandati dok se ne ispuni mandatna kvota koja pripada nekoj izornoj listi. Tako je strukturiran njemački izborni sustav. Ako su segmenti povezani na glasovnoj razini, listovni mandati ne dijele se samo na temelju broja glasova što ih je stranka osvojila u razmjernim izborima, nego im se pribrajaju i glasovi što su ih kandidati te stranke stekli u većinskim izborima, kao u Mađarskoj, ili se broj listovnih glasova umanjuje za broj glasova što su ih osvojili kandidati te stranke koji su pobijedili u većinskim izborima, kao u Italiji (1993-2005). Prema tome, razmjerni kombinirani sustavi dijele se na sustave u kojima su većinski i razmjerni obrazac strukturno povezani na mandatnoj razini i sustave u kojima su oni povezani na glasovnoj razini. U oba je primjera riječ o kompenzacijskim izbornim sustavima s jačim ili slabijim mehanizmima nadoknade gubitaka jednih ili umanjivanja dobiti drugih izbornih aktera što su nastali u većinskim izborima. Autori nisu pronašli empirijski sustav u kojemu bi postojala dvostruka, mandatna i glasovna, povezanost listovne i nominalne razine. Konstrukcija izbornog sustava – strukturna povezanost ili nepovezanost većinskoga i razmjernog segmenta izbora – bitno određuje i političke učinke: ako veza ne postoji, sustav će proizvoditi većinske učinke; ako veza postoji, on će stvarati razmjerne učinke. Teorijski gledano, i u tom je pogledu strukturni pristup nadređen *outcome-approachu*. Empirijski

gledano, spomenute “zakonitosti” ili “pravilnosti” u proizvodnji političkih učinaka nisu “zakonomjerno” potvrđene u političkoj praksi. Za to se dokazi mogu naći i u samome Shugartovu i Wattenbergovu zborniku (v. Reed i Thies, 2001: 386. i d.; D’Alimonte, 2001: 327. i d.).

3. Pojam i podtipovi kombiniranih izbornih sustava

Konceptualizacija i tipologizacija kombiniranih izbornih sustava vrlo je zahtjevan zadatak. Jedni misle da su oni “mješavina” elemenata većinskih i razmjernih sustava, da nemaju navlastitih svojstava i da nisu poseban tip izbornog sustava, nego podtip većinskih ili razmjernih sustava. Drugi tvrde da čine novi tip izbornog sustava u kojemu je kombinacija elemenata većinskih i razmjernih proizvela novi strukturni okvir unutar kojega važe posebna pravila “političke igre” i koji proizvodi političke učinke koji se ne mogu unaprijed pretkazati i izraziti u “zakonima” ili “pravilima” kao u većinskim i razmjernim sustavima. Tako oprečna mišljenja posljedica su činjenice da je riječ o kompleksnim izbornim institucijama. Analitičari suvremenih političkih institucija već su se suočavali sa sličnim problemima te kombinirani izborni sustav prolazi sličan put kakav su prošli autoritarni politički režim, koji se tipološki smjestio između starijih demokratskih i totalitarnih sustava, i polupredsjednički sustav, koji se tipološki “ugurao” između starijih parlamentarnih i predsjedničkih sustava vlasti. No da bi te “treće kategorije” – autoritarni režim, polupredsjednički sustav vlasti i kombinirani izborni sustav – mogle pretendirati na status političkih institucija *sui generis* i, posljedično, konvencionalne tipološke dihotomije zamijeniti trihotomijama, treba dokazati da posjeduju neka navlastita konstitutivna svojstva. Ta svojstva vidim u: (a) dvjema strukturno različitim razinama, nominalnoj i listovnoj, na kojima birači glasuju i na kojima se raspodjeljuju mandati i (b) institutu glasovanja s dva glasa: jednim glasom birači glasuju na nominalnoj, a drugim na listovnoj razini. Tim dvama primarnim obilježjima može se dodati i (c) intencijsko stvaranje dviju kategorija zakonodavaca koje proizlaze iz različitih obrazaca njihova izbora.

Shugart i Wattenberg jasno su odredili da je postojanje dviju strukturno različitih razina glasovanja i raspodjele mandata bitno svojstvo kombiniranih izbornih sustava. No nisu za te dvije razine *nužno* vezali institut glasovanja s dva strukturno različita glasa. Prema njihovu mišljenju, on može, ali ne mora biti ugrađen u kombinirane sustave. No on je logično povezan s temeljnom strukturom kombiniranih sustava. Ponajprije, kao što valja razlikovati dvije strukturno različite razine glasovanja i podjele mandata od dviju istovrsnih teritorijalnih razina na kojima birači glasuju i mandati se dijele, tako treba razlikovati institut glasovanja s dva glasa od “običnog” glasovanja s dva glasa. Glasovanje s dva glasa može biti ugrađeno u različite oblike razmjernih sustava – primjerice u razmjerne sustave s otvorenim ili

zatvorenim neblokiranom listama koji dopuštaju preferencijsko glasovanje, kumuliranje glasova i panaširanje. Može biti ugrađeno i u različite oblike većinskih sustava – primjerice u sustav neprenosivoga pojedinačnog glasa u kojemu birači imaju dva glasa koja daju dvojici kandidata ili oba daju jednom kandidatu koji se natječe u višemandatnom okrugu u kojemu se o pobjednicima odlučuje većinom. No institut glasovanja s dva glasa čvrsto je strukturiran model glasovanja koji se sastoji od jednoga nominalnoga glasa koji birač *mora* dati jednom kandidatu u jednomandatnom okrugu i jednoga listovnog glasa koji birač *mora* dati jednoj izbornoj listi koja se natječe u višemandatnom okrugu. Jedan je glas, dakle, strukturno i funkcionalno vezan za nominalnu, a drugi za listovnu razinu. Na toj konstrukciji zasnovana su dva obrasca izbora članova u isto predstavničko tijelo, što je neke istraživače naglalo da govore o dvjema kategorijama zastupnika (Ward, 1998; Massicotte, 2001: 7; Ferrara, Herron i Nishikawa, 2005: 99-105; Lundberg, 2006; Reynolds, Reilly i Ellis, 2008: 120; Becher i Sieberer, 2008: 295; Battle, 2011). Premda se mandati članova nacionalnih parlamenata koji su izabrani prema različitim obrascima normativno ne razlikuju, načelno se može govoriti o različitim ulogama ili preferencijama uloga zastupnika koji su osvojili nominalne i listovne mandate (Wahlke i dr., 1962; Bogdanor, 1985; Müller i Saalfeld, 1985; Cain, Ferejohn i Fiorina, 1987; Wefelmeier, 1991; Patzelt, 1993, 1999; Searing, 1994; Sieberer, 2010; Colomer, 2011; Gherghina, 2011). Prva je kategorija usmjerenija na rad u lokalnim okruzima u kojima su izabrani, ovisnija je o biračima tih okruga, sklonija djelovati kao odvjetnici interesa lokalne biračke klijentele i smatrati se neovisnijom o stranci i njezinim gremijima. Druga je kategorija usmjerena na šire ili cijelo nacionalno biračko tijelo, ne ovisi o zahtjevima lokalne biračke klijentele, ali gotovo posve ovisi o stranci na čijoj je listi izabrana u parlament.

Nadalje, dok institucionalna konstrukcija tradicionalnih izbornih sustava utječe na ponašanje pojedinačnih i kolektivnih izbornih aktera na prilično predvidiv način, institut glasovanja s dva glasa strukturira potpuno nov prostor za različite oblike strateškoga ponašanja obiju vrsta aktera. On, prvo, omogućuje podjelu glasova birača (*splitting*), što neposredno utječe na rezultate glasovanja i raspodjelu mandata na objema razinama. Drugo, omogućuje da se “cijepanjem” glasova pretprogramiraju poslijeizborne koalicije. Primjerice, Liberalna stranka Njemačke (FDP) svoju je koalicijsku strategiju desetljećima gradila na pozivu biračima Kršćansko-demokratske unije (CDU) i Socijaldemokratske stranke (SDP) da svoj drugi glas dadu njoj kako bi osigurala ulazak u Bundestag i stekla pivotni status u tvorbi koalicijskih vlada. Nakon što je počela sustavno provoditi tu izbornu strategiju, broj drugih glasova za njezinu listu višestruko se povećao (Roberts, 1988: 321-322). Slijedeći poziv neke stranke, ravnajući se prema predizbornim raspravama o poslijeizbornim koalicijama ili istraživanjima javnog mnijenja, birači mogu anticipirati proces oblikovanja vlade i stvoriti svoja očekivanja glede rezultata stranaka i koalicija koja utječu na

njihove odluke za koga će glasovati. Stoga birači nisu više samo “sluge svojih preferencija”, nego “sluge dvaju gospodara: svojih *preferencija* i svojih *očekivanja*” (Gschwend, 2007: 3). Strateško ponašanje može se izraziti na više načina. Birači neke male stranke mogu u jednomandatnim okruzima masovno glasovati svojim prvim glasom za kandidate one velike stranke koja je proklamirani ili očekivani poslijeizborni koalicijski partner njihove stranke. Birači neke velike stranke mogu masovnije glasovati svojim drugim glasom za izbornu listu male stranke koja je proklamirani ili očekivani mlađi partner njihove stranke u tvorbi koalicijske vlade kako bi joj pomogli da uđe u parlament. Birači desnice koji očekuju poraz svojih stranaka na izborima mogu hotimice drugi glas dati najdesnije orijentiranoj stranci lijeve koalicije za koju se pretpostavlja da će pobijediti na izborima kako bi uspostavili povoljniju političku ravnotežu u pobjedničkoj koaliciji i obratno. Tako na odnose u pobjedničkoj koaliciji mogu utjecati i birači suprotne ideološke i političke orijentacije (Shikano, Herrmann i Thurner, 2009: 636). Institut glasovanja s dva glasa zahtijeva od izbornih aktera složenije strategije djelovanja koje ovise o vrsti kombiniranog sustava: ili istodobnu primjenu dviju strategija koje su tipične za razmjerne i većinske sustave ili promišljenu primarnu usredotočenost na jednu od njih. Ako je riječ o personaliziranim razmjernim sustavima, kao u Njemačkoj, birači i stranke poglavito se usredotočuju na listovnu razinu natjecanja koja je odlučujuća za raspodjelu mandata. Ako je riječ o segmentiranim ili paralelnim sustavima, birači i stranke moraju se istodobno usredotočiti na obje razine natjecanja. Pritom valja imati na umu da između dva dijela izbornog sustava postoji interakcija koju neki autori nazivaju “kontaminacijskim učinkom”: na mikrorazini, ponašanje birača, kandidata, stranke ili zakonodavca na jednoj izornoj razini “kontaminira” njihovo ponašanje na drugoj izornoj razini; na agregatnoj razini, partikularni rezultat izbora na jednoj razini utječe na izborni rezultat na drugoj razini (Ferrara, Herron i Nishikawa, 2005: 9-10; v. i Cox i Schoppa, 2002; Ferrara i Herron, 2005).

Zaključno, kombinirani izborni sustav jest poseban tip izborne institucije koji se zasniva na dvama konstitutivnim elementima: (a) dvjema strukturno različitim razinama glasovanja i podjele mandata i (b) institutu glasovanja s dva glasa koji je vezan za te dvije razine glasovanja i odlučivanja. Oni stvaraju kompleksniji institucionalni okvir za izorno natjecanje od onoga koji je svojstven većinskim i razmjernim sustavima. I kad dva obrasca izbora nisu strukturno povezana, ne mogu funkcionirati potpuno neovisno jedan o drugome zbog međusobnih kontaminacijskih učinaka. Zbog interakcije koja se stvara među dvjema razinama, kombinirani sustavi ne mogu se klasificirati kao neki sredinski ili “posredni oblik većinskih i razmjernih sustava čiji rezultati sintetiziraju neovisne učinke izbora relativnom većinom i razmjernih izbora”. Sukladno tome, oni čine “distinktivnu, kvalitativno različitu kategoriju izbornih institucija” (Ferrara, Herron i Nishikawa, 2005: 142). Strukturni pristup određenju kombiniranih izbornih sustava analogan je istome takvom pri-

stupu određenju većinskih i razmjernih sustava. Većinski sustav konvencionalno se određuje kao tip koji se zasniva na jednomandatnim izbornim okruzima, natjecanju pojedinačnih kandidata i većinskom pravilu odlučivanja o izbornom pobjedniku kao glavnim strukturnim elementima. Razmjerni sustav strukturno čine višemandatni okruzi, natjecanje izbornih lista i razmjerno pravilo odlučivanja koje je operacionalizirano u više metoda pretvaranja glasova u mandate. Kombinirane sustave strukturno čine nominalna i listovna razina glasovanja i raspodjele mandata te institut glasovanja s dva glasa. Ta dva “kompleksa elemenata” na neki su način nadređena zasebnim elementima većinskih i razmjernih izbora koji su ugrađeni u kombinirane sustave i tvore “superstrukturu”. Nadalje, i za tipološku diferencijaciju bitan je odnos među dvjema strukturnim razinama. Ako su primarne razine nepovezane, riječ je o segmentiranom podtipu, koji dobro opisuje njemački kolokvijalni naziv “rovovski sustav” koji sugerira da su dva dijela sustava odvojena svojevrsnim rovom, jazom, te svaki funkcionira prema vlastitim pravilima. Segmentirani su sustavi postojali u Albaniji, Hrvatskoj, Makedoniji i Rusiji, a još postoje u Bugarskoj, Litvi i Ukrajini. Ako su primarne razine povezane bilo glasovno bilo mandatno, riječ je o kompenzacijskim izbornim sustavima. Jedna razina, razmjerna, postavljena je tako da može mijenjati učinke procesa na drugoj, većinskoj, razini. Na njoj se mogu naknadno nagrađivati glasovi koji su ostali mandatno neoplođeni na nominalnoj razini – a koji bi u konvencionalnim većinskim sustavima “propali” – te tako kompenzirati štete koje je izbornim akterima nanijelo ekskluzivno većinsko pravilo odlučivanja u jednomandatnim okruzima. Tako je, primjerice, funkcionirao kompenzacijski sustav za izbor Predstavničkog doma talijanskog parlamenta od 1993. do 2005, a tako još funkcionira i sustav za izbor mađarskog parlamenta. Na njoj se mogu dodjeljivati i dodatni mandati koje su “zaradile” izborne liste, a čiji je broj veći od broja mandata koje su osvojili kandidati tih lista u jednomandatnim okruzima. Tako, primjerice, funkcionira sustav izbora za Bundestag. Strukturni je pristup, dakle, primijenjen i u konceptualizaciji kombiniranoga izbornog sustava kao posebne izborne institucije i u njegovoj diferencijaciji na podtipove. Tome je pristupu imanentna neoinstitucionalna pretpostavka da političke institucije, pa i izborne institucije kao njihov dio, strukturiraju politički prostor i tako utječu na ponašanje pojedinačnih i kolektivnih aktera koji djeluju na njemu. Istodobno, to ne znači da će se akteri uvijek ponašati onako kako to očekuju dizajneri političkih institucija. Oni mogu ignorirati pretpostavljene obrasce ponašanja, legalnim ili polulegalnim trikovima zaobilaziti postavljena formalna institucionalna pravila ili izumiti neočekivane odgovore na institucionalne izazove s kojima su suočeni. Svojim djelovanjem mogu prestrukturirati institucionalno strukturiran prostor te, u konačnici, proizvesti rezultate koje izborni dizajneri i njihovi politički pokrovitelji nisu ni očekivali ni željeli. Stoga se može dogoditi da se institucija za koju se mislilo da će spojiti ono što je najbolje u dva svijeta izrodi u instituciju koja producira ono što je najgore u ta dva svijeta.

LITERATURA

- Battle, M., 2011. Second-Class Representatives or Work Horses? *Parliamentary Affairs*, (64) 3: 494-512.
- Becher, M., Sieberer, U., 2008. Discipline, Electoral Rules and Defection in the Bundestag, 1983-94, *German Politics*, (17) 3: 293-304.
- Blais, A., 1988. The Classification of Electoral Systems, *European Journal of Political Research*, (16) 1: 99-110.
- Blais, A. (ur.), 2008. *To Keep or to Change First Past the Post? The Politics of Electoral Reform*. Oxford University Press, Oxford.
- Blais, A., Massicotte, L., 1996. Mixed Electoral Systems: An Overview, *Representation*, (33) 4: 115-119.
- Blais, A., Massicotte, L., 1996a. Electoral Systems, u: LeDuc, L. i dr. (ur.): *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*. Sage, London: 49-81.
- Blais, A., Massicotte, L., 1997. Electoral formulas: A macroscopic perspective, *European Journal of Political Research*, (32): 107-129.
- Bochsler, D., 2009. Are Mixed Electoral Systems the Best Choice for Central and Eastern Europe or the Reason for Defective Party Systems, *Politics & Policy*, (37) 4: 735-767.
- Bogdanor, V. (ur.), 1985. *Representatives of the People? Parliamentarians and Constituents in Western Democracies*. Gower, Aldershot.
- Bogdanor, V., Butler, D. (ur.), 1983. *Democracy and Elections. Electoral Systems and Their Political Consequences*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bowler, Sh., Farrell, D. M., 2006. We Know Which One We Prefer but We Don't Really Know Why: The Curious Case of Mixed Member Electoral Systems, *British Journal of Politics and International Relations*, (8): 445-460.
- Bowler, Sh., Farrell, D. M., Pettitt, R. T., 2005. Expert Opinion on Electoral Systems: So Which Electoral System is "Best"? *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, (15) 1: 3-19.
- Brichta, A., 2001. *Political Reform in Israel: The Quest for a Stable and Effective Government*. Sussex Academic Press, Brighton.
- Brown, A., 2000. Designing the Scottish Parliament, *Parliamentary Affairs*, (53): 542-556.
- Cain, B., Ferejohn, J., Fiorina, M., 1987. *The Personal Vote. Constituency Service and Electoral Independence*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Carstairs, A. M., 1980. *A Short History of Electoral Systems in Western Europe*. George Allen & Unwin, London.
- Chytilek, R., Šedo, J., 2007. How the Tailor of Marrakesh Suit Has Been Altered: Advantage Ratio as a Tool in Post-Communist Electoral Reforms Research, *European Electoral Studies*, (2) 1: 30-62.

- Cody, H., 2005. Electoral Reform Proposals in Quebec, Prince Edward Island and New Brunswick, *Canadian Parliamentary Review*, 28 (2): 34-38.
- Colomer, J. M. (ur.), 2011. *Personal representation. The neglected dimension of electoral systems*. ECPR Press, Essex.
- Cox, K. E., Schoppa, L., 2002. Interaction Effects in Mixed-Member Electoral Systems: Theory and Evidence From Germany, Japan and Italy, *Comparative Political Studies*, (35) 9: 1027-1053.
- D'Alimonte, R., 2001. Mixed Electoral Rules, Partisan Realignment, and Party System Change in Italy, u: Shugart, M. S., Wattenberg, P. M., 2001: 323-350.
- Dunleavy, P., Margetts, H., 1995. Understanding the Dynamics of Electoral Reform, *International Political Science Review*, (16) 1: 9-29.
- Dunleavy, P., Margetts, H., 1999. Mixed electoral systems in Britain and the Jenkins Commission on electoral reform, *British Journal of Politics and International Relations*, (1) 1: 12-38.
- Elklit, J., 1992. The Best of Both Worlds? The Danish Electoral System 1915-20 in a Comparative Perspective, *Electoral Studies*, (11) 3: 189-205.
- Ferrara, F., Herron, E. S., 2005. Going It Alone? Strategic Entry under Mixed Electoral Rules, *American Journal of Political Science*, (49) 1: 16-31.
- Ferrara, F., Herron, E. S., Nishikawa, M., 2005. *Mixed Electoral Systems. Contamination and its Consequences*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Gherghina, S., 2011. MPs' Role Orientations in Newly Emerged Democratic Legislatures, *The Journal of Legislative Studies*, (17) 1: 45-64.
- Gschwend, Th., 2007. Ticket-splitting and strategic voting under mixed electoral rules: Evidence from Germany, *European Journal of Political Research*, (46) 1-23.
- Hand, G., Georgel, J., Sasse, Ch. (ur.), 1979. *European Electoral Systems Handbook*. Butterworths, London.
- Hermens, F. A., 1968. *Demokratie oder Anarchie? Untersuchung über Verhältniswahl*. Westdeutscher Verlag, Köln i Opladen.
- Karp, J. A., 2006. Political knowledge about electoral rules: Comparing mixed member proportional systems in Germany and New Zealand, *Electoral Studies*, (25) 4: 714-730.
- Katz, R. S., 1980. *A Theory of Parties and Electoral Systems*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Kostadinova T., 2006. Party Strategies and Voter Behavior in East European Mixed Election Systems, *Party Politics*, (12) 1: 121-143.
- Laffin, M., Alys, Th., 2000. Designing the National Assembly for Wales, *Parliamentary Affairs*, (53): 557-576.
- Lakeman, E., 1970. *How Democracies Vote: A Study of Majority and Proportional Electoral Systems*. Faber, London.

- Lakeman, E., Lambert, J. D., 1955. *Voting in Democracies: A Study of Majority and Proportional Electoral Systems*. Faber, London.
- Lundell, K., 2005. *Contextual Determinants of Electoral System Choice: A Macro-Comparative Study 1945-2003*. Åbo Akademi University Press, Åbo.
- Lundberg, Th. C., 2006. Second-Class Representatives? Mixed-Member Proportional Representation in Britain, *Parliamentary Affairs*, (19) 1: 60-77.
- Mackenzie, W. J. M., 1958. *Free Elections. An Elementary Textbook*. George Allen & Unwin, London.
- Massicotte, L., 2001. Changing the Canadian Electoral System, *Choices*, (7) 1: 3-28.
- Massicotte, L., 2003. To Create or to Copy? Electoral Systems in German Länder, *German Politics*, (12) 1: 1-22.
- Massicotte, L., 2004. *In Search of a Compensatory Mixed Electoral System for Québec*, Gouvernement du Québec, Montréal.
- Massicotte, L., 2008. Electoral Reform in Canada, u: Blais, A., 2008: 112-139.
- Massicotte, L., 2011. Mixed systems, u: Colomer, J., 2011: 100-117.
- Massicotte, L., Blais, A., 1999. Mixed electoral systems: a conceptual and empirical survey, *Electoral Studies*, (18) 3: 341-366.
- Milner, H. (ur.), 2004. *Steps Toward Making Every Vote Count: Electoral System Reform in Canada and Its Provinces*. Broadview Press, Ontario.
- Müller, W. C., Saalfeld, Th. (ur.), 1997. *Members of Parliament in Western Europe*. Frank Cass, London.
- Nishikawa, M., Herron, E. S., 2004. Mixed electoral rules' impact on party systems, *Electoral Studies*, (23) 4: 753-768.
- Nohlen, D., 1978. *Wahlssysteme der Welt*. Piper, München.
- Nohlen, D., 2005. Internationale Trends der Wahlsystementwicklung, *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, (34) 1: 11-26.
- Nohlen, D. i dr. (ur.), 2001. *Elections in Asia and the Pacific. A Data Handbook*, I-II. Oxford University Press, Oxford.
- Noiret, S. (ur.), 1990. *Political Strategies and Electoral Reforms: Origins of Voting Systems in Europe in 19th and 20th Centuries*. Nomos, Baden Baden.
- Norris, P., 1997. Choosing Electoral Systems: Proportional, Majoritarian and Mixed Systems, *International Political Science Review*, (18) 3: 297-312.
- Patzelt, W. J., 1993. *Abgeordnete und Representation. Amtsverständnis und Wahlkreisarbeit*. Rothe, Passau.
- Patzelt, W. J., 1999. What Can an Individual MP Do in German Parliamentary Politics, *Journal of Legislative Studies*, (5) 3-4: 23-52.
- Powell, B. G., 2000. *Elections as Instruments of Democracy: Majoritarian and Proportional Visions*. Yale University Press, New Haven.

- Rae, D. W., 1967. *The Political Consequences of Electoral Laws*. Yale University Press, New York i London.
- Reed, S. R., Thies, M. F., 2001. The Consequences of Electoral Reform in Japan, u: Shugart, M. S., Wattenberg, P. M., 2001: 380-403.
- Renwick, A., 2010. *The Politics of Electoral Reform. Changing the Rules of Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Reynolds, A., Reilly, B., Ellis, A. (ur.), 2008. *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. International IDEA, Stockholm.
- Roberts, G. K., 1988. The “second-vote” campaign strategy of the West German Free Democratic Party, *European Journal of Political Research*, (16): 317-337.
- Rose, R. (ur.), 2000. *International Encyclopedia of Elections*. CQ Press, Washington.
- Scarow, S. E., 2001. Germany: The Mixed-Member System as a Political Compromise, u: Shugart, M. S., Wattenberg, M. P., 2001: 55-69.
- Searing, D. D., 1994. *Westminster's Model. Understanding Political Roles*. Harvard University Press, Cambridge.
- Shikano, S., Herrmann, M., Thurner, P. W., 2009. Strategic Voting under Proportional Representation: Threshold in German Elections, *West European Politics*, (32) 3: 634-656.
- Shugart, M. S., 2001. “Extreme” Electoral Systems and the Appeal of the Mixed-member Alternative, u: Shugart, M. S., Wattenberg, M. P., 2001: 25-51.
- Shugart, M. S., 2001a. Electoral “efficiency” and the move to mixed-member systems. *Electoral Studies*, (20) 2: 173-193.
- Shugart, M. S., Wattenberg, M. P. (ur.), 2001. *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?* Oxford University Press, Oxford.
- Shugart, M. S., Wattenberg, M. P., 2001a. Mixed-Member Electoral Systems: A Definition and Typology, u: Shugart, M. S., Wattenberg, M. P., 2001: 9-24.
- Shugart, M. S., Wattenberg, M. P., 2001b. Conclusion: Are Mixed-Member Systems the Best of Both Worlds?, u: Shugart, M. S., Wattenberg, M. P., 2001: 571-596.
- Sieberer, U., 2010. Behavioral consequences of mixed electoral systems: Deviating voting behavior of district and list MPs in the German Bundestag, *Electoral Studies*, (29) 3: 484-496.
- Soudriette, R. W., Ellis, A., 2006. Electoral Systems Today. A Global Snapshot, *Journal of Democracy*, (17) 2: 78-88.
- Sternberger, D., Vogel, B. (ur.), 1969. *Die Wahl der Parlamente und anderer Staatsorgane*, I-II. Walter de Gruyter, Berlin.
- Studlar, D. T., 2003. Consequences of the Unreformed Canadian Electoral System, *American Review of Canadian Studies*, (33) 3: 313-338.
- Taagepera, R., Shugart, M. S., 1989. *Seats and Votes*. Yale University Press, New Haven.

- Van der Kolk, H., Thomassen, J., 2006. The Dutch Electoral System on Trial, *Acta Politica*, (41): 117-132.
- Wahlke, J. C. i dr., 1962. *The Legislative System. Explorations in Legislative Behavior*. John Wiley & Sons, New York.
- Ward, L. J., 1998. Second-class MPs? New Zealand's Adaptation to Mixed-Member Proportional Representation, *Political Science*, (49) 2: 125-152.
- Wefelmeier, Ch., 1991. *Repräsentation und Abgeordnetenmandat*. Boorberg Verlag, Stuttgart.

Mirjana Kasapović

WHAT ARE COMBINED ELECTORAL SYSTEMS?

Summary

Combined electoral systems were in expansion at the end of the 20th century and thus some authors considered them to be the electoral model for the future. Accordingly, there has been an increasing number of academic attempts to define and conceptualise these complex electoral systems. So far, two major interpretative streams emerged: structural (or mechanical) which is linked with Canadian scholars of election studies A. Blais and L. Massicotte, and the outcome-approach, largely developed by American scholars M.S. Shugart and P.M. Wattenberg. However, there is still much to add to these two interpretations. The author argues that a combined electoral system is specific for its combining of two elements: 1) the elections are based on two different levels of voting and of distribution of seats (name-based and list-based) and 2) they develop a specific model of voting – with two votes per each voter (one for an individual candidate and the other for a list). When combined, these two elements create institutional setting for electoral competition, and thus the candidates and the parties are requested to develop more complex electoral strategies than in other types of electoral systems.

Keywords: Combined Electoral Systems, Structural Approach, Outcome-approach, Strategies of Action

Kontakt: **Mirjana Kasapović**, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10 000 Zagreb. E-mail: mirjana.kasapovic@fpzg.hr